

Hoe serieus nemen we kennis? (5)

Pas op voor de tweedeling

MARLEEN BARTH

Het betoog van Leijnse illustreert hoe veel er in korte tijd veranderd is in de Nederlandse politiek. Het dateert van voor de formatie van het huidige kabinet. Aan urgentie voor modernisering van het onderwijs heeft het sindsdien weinig verloren, maar realisering lijkt verder weg dan ooit. Het perspectief van miljardeninvesteringen is in adembenemend tempo weggesmolten. De ambitie om het onderwijs in positie te brengen voor de kennissamenleving van de 21^e eeuw lijkt verdwenen (zie de futloze passage over onderwijs in het regeerakkoord van het kabinet-Balkenende). Er is een partij aan de macht gekomen die de reactionaire kritiek waar Leijnse van rept tot ideologie verheven heeft ('zet directeuren weer voor de klas', 'flikker alle computers het raam uit').

Dit terwijl Leijnse veel rake punten scoort. Het onderwijs heeft behoefte aan versterking van daadwerkelijke autonomie van instellingen, professionalisering van arbeidsverhoudingen en een open houding van scholen naar de vraag van hun leerlingen en die van hun omgeving (van de buurt tot het buitenland). Leijnse heeft ook gelijk dat de afgelopen jaren kansen gemist zijn. De overheid had wel geld, maar miste de visie, de daadkracht of de durf om echte doorbraken te bewerkstelligen (dieptepunt blijft wat mij betreft de onderwijs-CAO van 2001, waarmee maar liefst 900 miljoen euro werd gepompt in arbeidsvoorwaarden zonder dat daarin één broodnodige, structurele vernieuwing tot stand werd gebracht).

Over de auteur Marleen Barth was lid van de Tweede Kamer voor de PvdA (woordvoester onderwijs).

Vraag is natuurlijk, hoe nu verder? De oproep die Leijnse doet aan de overheid om een heldere positie te kiezen, verliest zijn waarde niet. Maar hij maakt helaas zelf niet overal een echte keuze. Terwijl de thema's die hij aansnijdt die moeite meer dan waard zijn.

PRIVATE GELDSTROMEN

Zo schetst Leijnse beeldend de dilemma's die ontstaan door de toenemende invloed van private geldstromen in het onderwijs, maar hij geeft niet aan hoe ons onderwijsstelsel zich in zijn ogen verder zou moeten ontwikkelen. Hij pleit bijvoorbeeld voor het erkennen van zogenaamde 'elders verworven competenties' binnen het curriculum van opleidingen. Als het gaat om beroepsopleiding kan ik me daarbij best iets voorstellen. Maar wil Leijnse dat ook in bijvoorbeeld het basisonderwijs? Dat zou een formalisering – en legitimatie – betekenen van de ongelijke kansen waarmee leerlingen het onderwijs betreden. In de uiterste consequentie leidt dit tot een onderwijsstelsel waarin (kans)rijken onderwijs zelf betalen en organiseren (op school of elders), en het publieke bestel alleen nog bestaat voor (kans)armen.

Het lijkt alsof Leijnse die kant uit wil, als hij schrijft dat de (kennelijke) weigering van de Kamer om debat te voeren over publieke en private verantwoordelijkheid in het onderwijs wel links lijkt, maar het niet is; het huidige systeem is volgens hem slechts profijtelijk voor 'huidige en toekomstige betere kringen die op deze wijze het onderwijs van hun kinderen genereus door de lager betaalden laten subsidiëren'. Maar opnieuw

Hoe serieus nemen we kennis? Marleen Barth *Pas op voor de tweedeling*

maakt hij niet helder of zijn grieven alleen hogeschool en universiteit betreffen, of ook basis- en voortgezet onderwijs.

Er is ruimte om de portemonnee van ouders en studenten in het hoger onderwijs steviger aan te spreken (met name in de studiefinanciering), vanwege het grote persoonlijke profijt dat iemand van een hogere opleiding heeft. In het funderend onderwijs echter moeten we die kant zeker niet uit. Al was het maar omdat deze sectoren, in tegenstelling tot hoger onderwijs, vooral een maatschappelijk rendement kennen (onze samenleving kan niet behoorlijk functioneren als mensen deze basiskennis niet onder de knie krijgen). Groot-Brittannië laat zien wat voor een rampzalige gevolgen zo'n tweedeling heeft voor de kwaliteit van het publieke onderwijs. Wie bovendien vindt dat onderwijs een belangrijke functie heeft in het 'de boel een beetje bij elkaar houden', kiest voor scholen waarin kinderen van verschillende afkomst samen kunnen opgroeien. Al was het maar, omdat kinderen – als ze de kans krijgen – in de klas heel veel van elkaar kunnen leren.

In de discussie over schaal kiest Leijnse – net als de PvdA-fractie al jaren doet – voor grotere besturen, niet voor grotere scholen. Maar hij gaat een stap verder als hij pleit voor schaalverkleining van scholen, 'de aangewezen weg om meer menselijke maat te maken'. Dat mag natuurlijk, maar dan moet hij wel hom of kuit geven over de onverbidelijke gevolgen van zijn keuze.

SCHAALVERKLEINING?

34

Zo kost schaalverkleining miljarden. Los van het feit dat die er niet meer zijn, is het de vraag of schaalverkleining dat waard is. Waarom veel geld besteden aan meer gebouwen, terwijl er nu al te weinig is om bestaande gebouwen fatsoenlijk te onderhouden? Schaalverkleining vergt duizenden leraren extra, die er niet zijn. Maar als ze er wel waren: waarom voorrang geven aan meer leraren voor meer scholen, ten koste van meer handen in de klas op bestaande scholen? Waarom

(net nu het stof van de fusies uit de jaren '90 een beetje is gaan liggen) alle energie van scholen en docenten weer willen richten op de interne organisatie, in plaats van waar die hoort – bij de leerlingen en de inhoud van het werk? En dat terwijl er nog nooit enig empirisch bewijs is geleverd voor het gevoel dat grotere scholen slechter zijn. Geen misverstand: ik voel weinig voor verdergaande schaalvergroting in het onderwijs. Maar je blind staren op de structuur lost geen problemen op. Ook op een kleine school met een cynische, ongeïnspireerde cultuur (en die zijn er) is

In de uiterste consequentie leidt dit tot een onderwijsstelsel waarin (kans)rijken onderwijs zelf betalen en organiseren (op school of elders), en het publieke bestel alleen nog bestaat voor (kans)armen

de menselijke maat ver te zoeken.

Als het gaat om versterking van de zelfstandigheid van onderwijsinstellingen, wordt het lastig het betoog van Leijnse te volgen. Eerst schrijft hij geen behoefte te hebben aan een 'terugtrekkende overheid die vooral op autonomievergroting gericht is'. Een aantal alinea's verder wil hij juist dat de overheid de autonomie van onderwijsinstellingen en docententeams 'drastisch vergroot'. Sturen moet de overheid eerst op 'competentieniveaus die leerlingen en studenten moeten bereiken', maar enkele regels verder vindt Leijnse juist dat 'vakken, vakinhouden en examens' door de school zelf bepaald moeten worden. Wat is het nou?

Het zou zeker een goede zaak zijn als de armslag van onderwijsinstellingen verder wordt vergroot. Maar het is wél belangrijk dat daarbij voldoende tegenmacht wordt georganiseerd, om er

Hoe serieus nemen we kennis? Marleen Barth *Pas op voor de tweedeling*

op toe te zien dat gemeenschapsgeld effectief en efficiënt besteed wordt. De overheid moet haar rol van kwaliteitsbewaker waarmaken, door in de gaten te houden dat leerlingen leren *wat* zij moeten leren om volwaardig in de samenleving mee te kunnen draaien: vakinhoud en examens dus. Scholen en leraren verdienen daarentegen veel meer ruimte om te bepalen *hoe* zij dat resultaat het beste denken te bereiken. Maar niet zonder meer. Zowel ouders, leerlingen als studenten horen op school een steviger vinger in de pap te krijgen.

Meer vrijheid voor scholen kan niet alleen door de overheid worden bewerkstelligd. Zij worden ook aan banden gelegd door bijvoorbeeld de vakbonden, die met vasthoudendheid een betere zaak waardig de ouderwetse, centralistische arbeidsvoorwaarden in het onderwijs bewaken. Onduidelijkheid in de verhouding tussen directies en besturen (die in het onderwijs veel meer invloed hebben dan in menig andere sector) remt nogal eens de slagkracht. Maar ook ouders en leerlingen (merkte ik tijdens de verkiezingscampagne) stellen het lang niet altijd op prijs als het er op hun school anders aan toegaat dan elders. Meer vrijheid voor scholen kan dus alleen bereikt worden als alle andere partijen (de politiek inclusief) bereid zijn een stap terug zetten.

Het is jammer dat Leijnse wat hij noemt 'de vormingstaak' van het onderwijs slechts aan-

stipt. Nu blijft een beetje in de lucht hangen hoe hij die ingevuld zou willen zien. Dat zou een stuk steviger kunnen dan nu gebeurt. Als de verkiezingsuitslag van 15 mei iets duidelijk heeft maakt, is dat veel Nederlanders snakken naar een samenleving waarin mensen weer aanspreekbaar zijn is op hun gedrag; opvoeding moet terug naar de publieke ruimte. Zoals Hillary Clinton eens zei: 'It takes a village to raise a child'. De school is daarbij onmisbaar, en zou veel zwaarder moeten worden aangesproken op haar verantwoordelijkheid in opvoeding tot burgerschap.

Leijnse trekt in zijn betoog bij de overheid aan de bel, en dat is niet onterecht. Maar de gebeurtenissen van de afgelopen maanden leggen de bal nadrukkelijk ook bij de Partij van de Arbeid. Wat vinden we eigenlijk? Moet private financiering in het onderwijs kunnen, of juist worden afgeremd? Waar zouden wij het beetje geld dat er is in investeren? Willen we écht autonome scholen, en mogen scholen dan ook fouten maken? Is de leraar ook een opvoeder? Het verkiezingsprogramma van 2001 gaf op geen van deze vragen een bevredigend antwoord. Ook de PvdA zou zich de oproep van Leijnse daarom moeten aantrekken, en het debat aangaan over de thema's die hij aansnijdt.